

Голод в Донбасі: 1932-1933 роки

У ХХ столітті український народ пережив страшний період, пов'язаний з голодом 1932-1933 років. Перші спроби відродити історичну пам'ять про ці події архівісти Донеччини здійснили у 90-х роках минулого століття. Тоді було переглянуто більш 1000 архівних фондів. Вперше виявлені документи, що висвітлювали події тих страшних часів, введені в науковий обіг.

1932 рік. Масштабна індустріалізація радянської країни вимагає великих матеріальних вкладень, які можна отримати, головним чином, від продажу зерна за кордон. "Чим більше зберемо, тим більше продамо. Більше продамо, більше визволимо грошей. Більше визволимо грошей, більше побудуємо заводів і верстатів". Такий девіз цього часу.

1932 рік відзначився як цілком урожайний. Склалися оптимальні погодні умови. Але адміністративно-територіальні реформи, невмілі і злочинне керівництво на селі, завищені плани по хлібозаготівлях, репресивні заходи - все це призвело до страшного голоду, про який радянська історія замовчувала більше 50-ти років. Здійснено репресивний удар по селянству - виселення одноосібників з конфіскацією майна, примусовий загін всіх селян в колгоспи і радгоспи.

19 липня 1932 року на засіданні Донецького оргбюро КП(б)У розглядалося питання про хлібозаготівельну кампанію. Постановою Раднаркому УРСР від 22 липня 1932 року затверджено річний план заготівлі зерна для України – 5831300 тон, в тому числі для Донецької області - 583 тисячі тони.

29 липня 1932 року 2-е засідання бюро Донецького обкому повністю присвятили затвердженню плану хлібозаготівель по районах області, який збільшили вже до 606300 тон. Із міст Сталіно, Макіївки, Луганська, Маріуполя, Рикова (Єнакієве), Кадіївки і Горлівки вирішено спрямувати 350-500 чоловік в новоприєдані райони області. На хлібозаготівельну кампанію були кинуті всі сили країни. У сільські райони хлинула лавина агентів, політкомісарів, спостерігачів і інформаторів.

Кампанія охопила всі галузі. Робітників і службовців області відривали від виробництва і направляли в села. Навіть архівістів не минула ця доля, про що свідчить лист Донецького обласного архівного управління в редакцію журналу «Архіви Радянської України»: «На Ваш запит 1/217 від 22/XI/32 відносно участі наукових сил області в Журналі «АРУ» Донецька Обласна Архівна Управа повідомляє, що окрім Артемівського та Донецького обласного історичних архівів, жодна архівна установа області не мала змоги проводити наукової роботи, позаяк усі, як адміністративні так і наукові сили, протягом 6-ти місяців, перебувають на хлібозаготівлях...».

У селян вилучалися всі надлишки зерна. Колгоспи і радгоспи, які не справляються з планом, заносилися на так звані «чорні дошки». У ставленні до них застосовувалися репресивні заходи – вилучення всього посівного фонду, грошові штрафи, заборона колгоспної торгівлі, припинення фінансування.

7 серпня 1932р. вийшов закон «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», відомий в народі як «закон про 10 колосків».

Закрутилося колесо репресій. До процесу хлібозаготівель залучена прокуратура і суди. У фонді Донецької обласної ради профспілок є аналітичний звіт Донецької обласної прокуратури про роботу прокуратури і суду по боротьбі з розкраданнями державної власності за 5 місяців з моменту видання закону. З серпня 1932 по січень 1933р. заслухано 4726 справ і засуджено 6203 людини, розстріляно 169 чоловік. В 1-му кварталі 1933р. заслухано 1839 справ, засуджено 3083 людини, розстріляно 132.

Селяни були закріплені в колгоспах без права виїзду, із сіл вивезені всі колгоспні

ПРО ОХОРОНУ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ, КОЛГОСПІВ ТА КООПЕРАЦІЇ І ЗМІЦНЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ (СОЦІАЛІСТИЧНОЇ) ВЛАСНОСТІ

Постанова ЦВК та РНК СРСР

Останіми часами збільшилися скарги робітників та колгоспників на розкрадання (крадіжки) вантажів на залізничному та водному транспорті, а також на розкрадання (крадіжки) кооперативного й колгоспного майна хуліганськими і взагалі антигромадськими елементами. Так само збільшилися скарги на насильство й загрози куркульських елементів колгоспникам, які не бояються вийти з колгоспів та чесно й самовіддано працюють над зміцненням їх.

ЦВК та РНК Союзу РСР вважають, що громадянська власність (державна, колгоспна, кооперативна)—це основа радянського ладу, вона єдинна й недоторкана і люди, що чинять замах на громадську власність, треба вважати за ворогів народу, тому рішуче боротьба з розкрадками громадського майна—найперший обов'язок органів радянської влади.

Беручи це до уваги і йдучи назустріч вимогам робітників та колгоспників.—ЦВК та РНК Союзу РСР ухвалюють:

1. Прирівняти своїм значенням вантажі на залізничному та водному транспорті до майна державного і особібно посилити охорону цих вантажів.

2. Застосувати, як захід судової репресії за розкрадання вантажів на залізничному та водному транспорті, ецину кару соціального захисту—розстріл із конфіскацією всього майна, замінючи при пом'якшувальних обставинах позбавленням волі на строк не менше, як 10 років з конфіскацією майна.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про розкрадання вантажів на транспорті.

II

1. Прирівняти своїм значенням майно колгоспів та кооперативів (зерном на лавках, громадські запаси, худоба, кооперативні склади та крамниці тощо) до майна державного і особібно посилити охорону цього майна від розкрадання.

2. Застосовувати, як захід судової репресії за розкрадання колгоспного та кооперативного майна ецину кару соціального захисту—розстріл із конфіскацією всього майна і з заміною при пом'якшувальних обставинах позбавлення волі на строк не менше, як 10 років з конфіскацією всього майна.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про розкрадання колгоспного та кооперативного майна.

III

1. Повести рішучу боротьбу з тими антигромадськими, куркульсько-капіталістичними елементами, що вдаються до насильства й загрози, або пропонують застосування насильства й загрози до колгоспників, щоб змусити їх вийти з колгоспу, щоб силоміць зруйнувати колгосп. Приймати ці злочини до державних злочинів.

2. Застосовувати, як захід судової репресії в справах про охорону колгоспів та колгоспників від насильства й загрози куркульських та інших антигромадських елементів, позбавлення волі від 3 до 10 років з утягненням в концентраційному таборі.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у цих справах.

Голова ЦВК Союзу РСР—
М. КАЛІНІН,
Голова РНК Союзу РСР—
В. МОЛОТОВ (Харьбін),
Секретар ЦВК Союзу РСР—
А. ВІНУКІДЗЕ.

фонди, в тому числі і посівні. Хлібозаготівлі тривали і в січні-лютому 1933р., коли в селі фактично вже не було запасів хліба.

Вже з осені 1932р. почався страшний голод.

ПРО ЯКІСНЕ ПРИЙМАННЯ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКИХ РОБІТ

Постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У

На основі даних, які в свою чергу дає ЦВК УСРР і ЦК КП(б)У констатують, що кількість робітників, які виконують сільсько-господарські роботи на залізничному та водному транспорті, а також на розкрадання (крадіжки) колгоспного й колгоспного майна хуліганськими і взагалі антигромадськими елементами. Так само збільшилися скарги на насильство й загрози куркульських елементів колгоспникам, які не бояються вийти з колгоспів та чесно й самовіддано працюють над зміцненням їх.

ЦВК та РНК Союзу РСР вважають, що громадянська власність (державна, колгоспна, кооперативна)—це основа радянського ладу, вона єдинна й недоторкана і люди, що чинять замах на громадську власність, треба вважати за ворогів народу, тому рішуче боротьба з розкрадками громадського майна—найперший обов'язок органів радянської влади.

Беручи це до уваги і йдучи назустріч вимогам робітників та колгоспників.—ЦВК та РНК Союзу РСР ухвалюють:

1. Прирівняти своїм значенням вантажі на залізничному та водному транспорті до майна державного і особібно посилити охорону цих вантажів.

2. Застосувати, як захід судової репресії за розкрадання вантажів на залізничному та водному транспорті, ецину кару соціального захисту—розстріл із конфіскацією всього майна, замінючи при пом'якшувальних обставинах позбавленням волі на строк не менше, як 10 років з конфіскацією майна.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про розкрадання вантажів на транспорті.

II

1. Прирівняти своїм значенням майно колгоспів та кооперативів (зерном на лавках, громадські запаси, худоба, кооперативні склади та крамниці тощо) до майна державного і особібно посилити охорону цього майна від розкрадання.

2. Застосовувати, як захід судової репресії за розкрадання колгоспного та кооперативного майна ецину кару соціального захисту—розстріл із конфіскацією всього майна і з заміною при пом'якшувальних обставинах позбавлення волі на строк не менше, як 10 років з конфіскацією всього майна.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про розкрадання колгоспного та кооперативного майна.

III

1. Повести рішучу боротьбу з тими антигромадськими, куркульсько-капіталістичними елементами, що вдаються до насильства й загрози, або пропонують застосування насильства й загрози до колгоспників, щоб змусити їх вийти з колгоспу, щоб силоміць зруйнувати колгосп. Приймати ці злочини до державних злочинів.

2. Застосовувати, як захід судової репресії в справах про охорону колгоспів та колгоспників від насильства й загрози куркульських та інших антигромадських елементів, позбавлення волі від 3 до 10 років з утягненням в концентраційному таборі.

3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у цих справах.

Голова ЦВК Союзу РСР—
М. КАЛІНІН,
Голова РНК Союзу РСР—
В. МОЛОТОВ (Харьбін),
Секретар ЦВК Союзу РСР—
А. ВІНУКІДЗЕ.

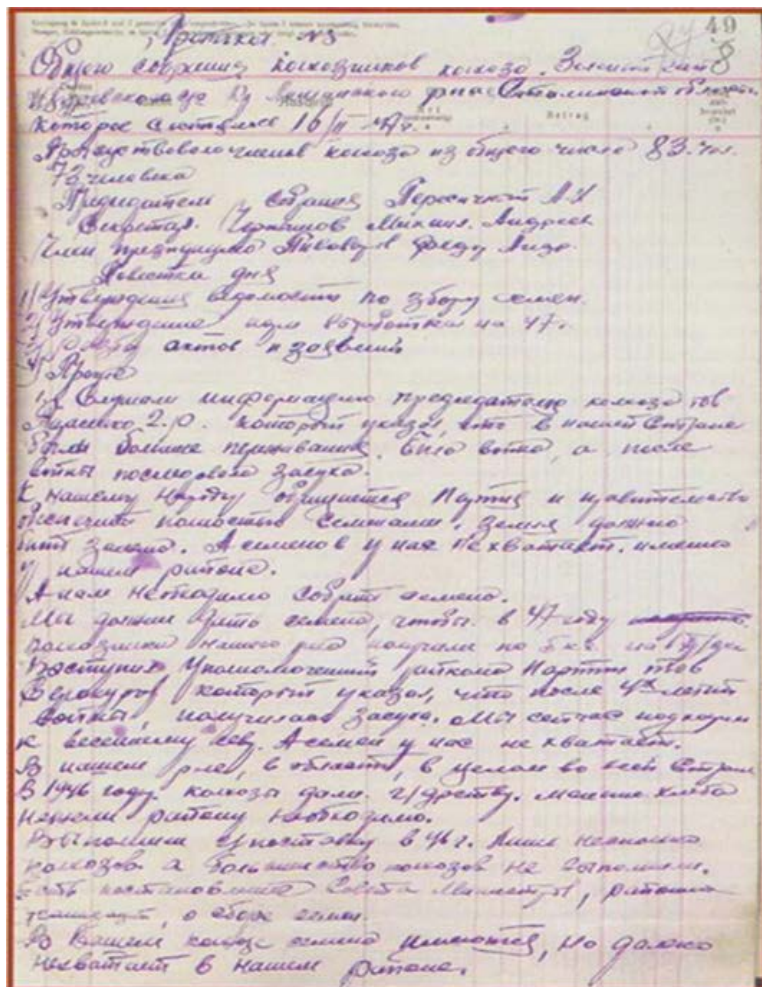
Держава не тільки своєчасно не надала допомогу голодуючим, але ретельно приховувала факти голоду, що погіршувало ситуацію. Лише тоді, коли голод набув страхітливого характеру, з'явилися секретні інформаційні повідомлення, доповідні записки, службові листи інспекторів, які обстежували села. Найбільш жахливі документи, що свідчать про голод в Донбасі, знаходяться в архівних фондах Контрольних комісій Робітничо-селянських інспекцій та Донецького обкому КПУ.

Були виявлені факти вживання в їжу собак, кішок і полеглої худоби, поїдання трупів. З донесення секретаря Артемівського міськкому партії від 02 квітня 1933 року: «Проведеною спеціальною перевіркою органами ГПУ виявлено, що випадки відчуття гострої потреби в харчуванні окремих колгоспників, особливо бідняків, відзначаються в основному в таких селах: Переїзне, Григорівка, Кодемово, Зайцеве, Яковлевка, Михайлівка, Покровське, Селімівка, Прасковеська, Василівка, Серебрянка і Івано-Дар'ївка ».

В Старо - Каранському (Тельманівському) районі особливо вражені голодом села Стара - Карань, Грінталь, Греково, Кузнецово-Михайлівка, Миколаївка, Коньково, Стара Ігнатівка.

З донесення секретаря Старо - Каранського райкому партії від 17 березня 1933 року: «У цій сільраді (Грінталь) випадки вживання в їжу сім'ями собак, коней є 5 фактів. ... В арт. «Новий-Шлях» померлого коня, перелитого креоліном, вирили, розрубали, з'їли... Стара-Ігнатівка грецьке населення особливо вражено. Є 38 випадків пухких сімей, особливо одноосібників, що не мали сівби в минулому році ... На зборах одноосібників одна жінка заявляла: «в колгоспі пухкі, чого ви нас запрошуєте туди / наводить факти /.»

З секретного донесення дільничного прокурора Волноваської ділянки від 12 липня 1933р .: «В колонії Грінталь Старо - Каранського р-ну 9Л / II-33Р виявлено людоїдство ... »

У важкому становищі опинилися робітники промислових підприємств України. Відсутність грошей, скорочення продовольчих пайків призводило до хвилювань і голоду серед робітників, і як наслідок до відчайдушних вчинків. 24 лютого 1933р. при відвідуванні Щербинівської поліклініки (м. Дзержинськ) встановлено до 50 випадків звернення хворих гірників, опухлих від недоїдання.

З секретної інформації оргвідділу ЦК КП(б)У про стан робочих промислових підприємств України від 26 червня 1933р: «28 квітня біля заводууправління виявлено підкинуту мертву дитину з такою запискою: «Вам подарок к 1-му мая. Два трупа в доме лежат, а два я вам принесу к 5-му мая». З того ж донесення з розмов робітників: «я з сім'єю і так з голоду вмираю, а вони ще й хліб зняли. Щоб купити хліб на базарі треба працювати 3-4 дні ...» Важке продовольче становище пояснювалося невиконанням колгоспниками плану хлібозаготівель. У страшний голод на селі вірили не всі. «Хліб зривають нам не в зв'язку з недоліком його і невиконанням плану хлібозаготівель, а просто мабуть, хочуть, щоб нас трохи видушити».

Планомірне, починаючи з 20-х років минулого століття, знищення заможного селянства, як ворожого класу, штучно створений Голодомор в 1932- 1933рр. нанесли непоправної шкоди генофонду української нації.